

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора філософських наук, професора,
завідувача кафедри журналістики та філософських студій
Державного університету «Житомирська політехніка»
СЛЮСАРА Вадима Миколайовича

на дисертаційну роботу
ЛАВРІВСЬКОГО ВАДИМА ВАДИМОВИЧА
«ФЕНОМЕН АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ У СОЦІАЛЬНО-
ФІЛОСОФСЬКОМУ АНАЛІЗІ»,
подану до публічного захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 – Філософія

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Нинішній стан суспільного розвитку позначається загостренням етичних колізій у сфері права, що зумовлено воєнним станом, цифровізацією юридичної практики, трансформацією інститутів громадянського суспільства та новими викликами у сфері захисту прав і свобод людини. Предметне поле соціальної філософії інтегрує в собі філософсько-правовий та етичний аналіз адвокатської етики як соціального феномену, що дає змогу вийти за межі суто технічних та технологічних підходів до формування стратегії трансформації її моделей. На перший план виходять як глибинні антропологічні, соціокультурні та психологічні механізми соціальної взаємодії, що лежать в основі цієї професійної діяльності, так і пошук нових нормативно-ціннісних засад її здійснення, які зберігатимуть стійкість в умовах невизначеності та турбулентності. За цих умов адвокатська етика як соціально-філософський феномен набуває особливого значення: вона, з одного боку, постає регулятором професійної діяльності, а, з іншого, – чинником забезпечення гуманітарного виміру права, збереження довіри до правової системи та утвердження засад справедливості в ситуації соціальної невизначеності.

У дисертації В. В. Лаврівського обґрунтовано, що традиційні підходи до вивчення адвокатської етики переважно обмежуються юридичними та деонтологічними рамками, тоді як соціально-філософський аналіз дає змогу

розкрити її онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та антропологічні виміри. Дисертант пропонує осмислити адвокатську етику як соціально-історично обумовлену систему регуляторів діяльності та екзистенції адвокатів у певному соціокультурному просторі. Додаткової ваги дослідженню надає компаративний аналіз українського та чеського досвіду, а також вивчення ідейного впливу європейської моделі адвокатської етики на українську практику. Воєнний стан, пов'язане з ним обмеження конституційних прав і свобод громадян, зростання суспільного запиту на кваліфікований правовий захист, а також перспектива післявоєнного відновлення суспільства актуалізують потребу теоретичного осмислення адвокатської етики як соціального феномену, її становлення, змістовного наповнення та напрямів удосконалення. Тема дисертації відповідає актуальним завданням соціальної філософії щодо дослідження суспільного буття людини, етичних засад професійної діяльності та захисту прав людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету: «Соціально-філософська концептуалізація особливостей розвитку сучасного соціуму» (державний реєстраційний номер 0116U004847) та «Європейська філософська освіта як чинник інституційного дизайну креативних індустрій у сучасній Україні» (державний реєстраційний номер 0121U112228).

Значення для науки і практик одержаних автором результатів.

Теоретичні напрацювання дисертаційного дослідження розширюють уявлення про феномен адвокатської етики й проблеми його практичної реалізації, а сформульовані висновки можуть бути використані для вдосконалення засад ефективної адвокатської діяльності в Україні. Практичне значення результатів пов'язане з можливістю їх використання для вдосконалення Правил адвокатської етики, у діяльності Національної асоціації адвокатів України, для підготовки методичних рекомендацій щодо етичних

аспектів адвокатської практики в умовах воєнного та повоєнного часу. Також практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів при розробленні нормативних курсів і спецкурсів із соціальної філософії, етики, соціології, філософії права та інших філософських дисциплін.

Оцінка структури та змісту дисертації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (кожен – із двох підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 180 сторінок, з яких основний зміст – 163 сторінки. Список використаних джерел налічує 161 позицію, з них 48 – іноземними мовами.

Структура дисертаційного дослідження є логічною, чітко вивіреною та методологічно обґрунтованою, що повністю відповідає поставленій меті та завданням роботи. У вступі дисертант ґрунтовно розкриває актуальність теми, чітко формулює мету, завдання, наукову новизну, а також теоретичне й практичне значення дослідження.

У **першому** розділі «Теоретико-методологічні засади соціально-філософського аналізу адвокатської етики» здобувач аналізує стан наукового опрацювання теми у філософській думці й обґрунтовує теоретико-методологічний комплекс дослідження, що поєднує системний, діалектичний, соціокультурний, компаративний, герменевтичний, екзистенціальний та антропологічний підходи. Розділ демонструє належний рівень обізнаності автора з науковою літературою та коректність обраних методологічних засад.

У **другому** розділі «Адвокатська етика як соціокультурна система регуляції суспільних відносин» досліджено генезу, сутність і складові адвокатської етики, її поняттєво-категоріальний апарат та структуру адвокатської діяльності, а також з'ясовано особливості тлумачення захисту прав і свобод людини як соціально-конструктивну спрямованість адвокатської діяльності та як принципу адвокатської етики. Заслуговує на увагу запропонована автором періодизація генези адвокатської етики (античний, середньовічний, ренесансний, етап Нового часу, просвітницький, модерновий

і сучасний етапи). Також визначення принципів адвокатської діяльності як соціальної активності через структурні елементи суб'єкт, об'єкт, мета, мотив, засоби, результат. Дисертант розглядає у цьому контексті права і свободи людини в онтологічному, аксіологічному, нормативному та практичному вимірах, наголошуючи на людиновимірному характері адвокатської етики. Цінним є осмислення специфіки захисту прав людини в умовах воєнного стану та пов'язаних із ним обмежень.

У третьому розділі «Європейський простір адвокатської етики та її змістовна наповненість» проаналізовано основні ідеї Кодексу поведінки європейських адвокатів (ССВЕ) та його вплив на адвокатуру України. Автор переконливо демонструє європейську спрямованість Правил адвокатської етики України, з'ясовує спільні принципи (незалежність, конфіденційність, добросовісність, лояльність) і відмінності двох моделей, що стосуються рівня деталізації норм, врегулювання конфлікту інтересів, побудови дисциплінарної системи, а також викликів цифровізації права й застосування штучного інтелекту. Також здійснено компаративний аналіз адвокатської етики в українському та чеському суспільствах із виокремленням спільних рис і відмінностей.

Загальна архітектура роботи побудована на принципах системності та послідовності. Завдяки вдало обраному методологічному інструментарію автору вдалося забезпечити органічний логічний перехід між розділами та підрозділами, послідовно розкриваючи як загальну мету дослідження, так і окремі наукові завдання. Зміст дисертації вирізняється глибиною філософського аналізу феномену адвокатської етики, високою актуальністю порушених проблем, широкою та різноплановою джерельною базою, а також продуктивним використанням міждисциплінарного підходу, який інтегрує у площині соціальної філософії також філософсько-правовий, етичний, соціологічний та культурологічний виміри.

Завдання дослідження сформульовано коректно, а послідовність викладу матеріалу забезпечує поступовий рух від теоретико-методологічних

засад до конкретного аналізу європейського виміру адвокатської етики. Наукові положення та висновки дисертації, відповідають нормативно встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України щодо такого виду досліджень, мають достатній теоретичний, методологічний та емпіричний рівень обґрунтування. Висновки до розділів та загальні висновки узгоджені з поставленими завданнями й відображають особистий внесок автора. Анотація адекватно репрезентує зміст роботи. Мова й стиль викладу загалом відповідають вимогам до наукового тексту. Дисертація є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертації викладені у 13 наукових працях, з-поміж яких 5 статей у фахових виданнях України з філософських наук (категорії «Б»), 1 стаття у фаховому виданні з юридичних наук, 1 розділ у колективній монографії, виданій за кордоном, та 6 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Результати дослідження апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових форумах. Це засвідчує достатню повноту оприлюднення та апробації результатів дисертаційного дослідження. Водночас доцільно, щоб для праць, виконаних у співавторстві (пп. 7 та 10), особистий внесок здобувача було конкретизовано.

Дискусійні положення та зауваження.

Загалом дисертація виконана на належному науковому рівні. Разом із тим, у процесі рецензування виникла низка зауважень і дискусійних положень, які мають переважно рекомендаційний характер.

1. Теоретико-методологічний апарат дисертації доцільно було б розширити за рахунок концепцій соціальної філософії з вираженим етичним складником, евристичний потенціал яких залишився незалученим. По-перше, дискурсивна етика К.-О. Апеля у поєднанні з теорією комунікативної дії Ю. Габермаса дозволила б надати обґрунтування зобов'язального характеру професійно-етичних норм (правила адвокатської етики можна було б осмислити як результат раціонального дискурсивного консенсусу професійної

спільноти). По-друге, етика чеснот А. Макінтайра з її розрізненням соціальної «практики» із внутрішніми благами та зовнішніми благами дала б можливість інтерпретувати адвокатську діяльність не лише як професійно регламентовану форму соціальної взаємодії, але й як особливий тип моральної практики, внутрішня цінність якої визначається орієнтацією на справедливість, правду та суспільне благо. По-третє, теорія визнання А. Гоннета безпосередньо стосується ключових категорій дослідження – честі та гідності – і дала б змогу інтегрувати їх у цілісну концепцію інтерсуб'єктивного визнання, адже в межах цього підходу адвокатська етика могла б бути осмислена як форма інституціоналізованого морального визнання, що забезпечує не лише професійну регуляцію, але й символічне підтвердження соціальної цінності особи та її правового статусу.

2. Осмислюючи проблему практики захисту прав та свобод у контексті виправданості допустимості обмежувальних заходів дисертант звертає увагу на Звіт Держдепартаменту США щодо істотного втручання в свободу слова українською владою (с. 111-112). Утім це обмеження стосується передусім національного телебачення, залишається поза увагою їх відсутність щодо нових медіа та регіональних медіа, проблема саморегулювання професійної діяльності журналіста в екстремальних умовах, реалізація соціальної ролі медійників щодо контролю за діяльністю влади навіть в умовах воєнного стану. Зазначені аспекти доцільно врахувати для більш повного та збалансованого висвітлення цієї проблематики.

3. У підрозділі 3.2. автор відтворює положення чеського законодавства і порівнює з українським. Доречно, на нашу думку, посилити цей компаративний аналіз соціально-філософським узагальненням з акцентом на відмінностях способів інституціоналізації етичної відповідальності, специфіці суспільної довіри до адвокатури в різних суспільствах. Продемонстрований історичний зріз варто було застосувати для пояснення глибинних причин виявлених відмінностей двох моделей адвокатської етики.

4. Дисертант досліджує сучасні тенденції трансформації адвокатської етики у зв'язку з появою нових форм економіки спільного використання, застосуванням технологій «штучного інтелекту». Утім, щодо останнього автор лише описує проблематику, залишаючи поза увагою аналіз етичних ризиків застосування ШІ: питання відповідальності адвоката за результат діяльності, емістемологічної довіри до продукованих ШІ знань, проблема «big data» і якості алгоритмів для роботи з ними і т. д.

5. У тексті наявні орфографічні та граматичні помилки, також у змісті дисертації наявний технічний дефект рубрикації: обидва підрозділи другого розділу позначено однаковим номером «2.1» (другий підрозділ має бути позначений як «2.2»). Простежується технічна невідповідність між анотацією та вступом у формулюванні наукової новизни: перша теза рубрики «уперше» подана по-різному – в анотації як «визначено методологічні підходи до аналізу феномена адвокатської етики», а у вступі як «збагачено методологію рефлексії феномена адвокатської етики». Формулювання положень новизни в анотації та у вступі мають бути тотожними. Логічно і цитати Платона на сторінках 90-91 варто подавати українською мовою.

Висловлені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не стосуються концептуальних засад роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Лаврівського Вадима Вадимовича «Феномен адвокатської етики у соціально-філософському аналізі» за своїм змістом відповідає спеціальності 033 – Філософія, є науковим дослідженням, яке присвячене актуальній проблематиці в галузі соціальної філософії, етики та філософської антропології. Матеріали дослідження об'єктивно аналізуються і влучно узагальнюються, висновки та пункти новизни мають всебічне обґрунтування. Обрані методологія та джерела дослідження сприяють забезпеченню достовірності наукових результатів дисертації, яка однозначно

має множину елементів наукової новизни. Проведений аналіз основних положень дисертації та опублікованих праць дає підстави стверджувати, що дисертація Лаврівського Вадима Вадимовича «Феномен адвокатської етики у соціально-філософському аналізі» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне значення та прикладну цінність, а також відповідає спеціальності 033 – Філософія, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор, Лаврівський Вадим Вадимович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки, за спеціальністю 033 – Філософія.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри журналістики та філософських студій
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Вадим СЛЮСАР

«ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи,
розвитку людського капіталу та соціального лідерства
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Оксана ЧЕРНИШ